

ФІНАНСИ ТА СТАТИСТИКА

УДК 368

Александрова М.М., ст.викл.

Житомирський державний технологічний університет

ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ, ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Розглядаються проблеми визначення фінансових ресурсів, підходів до їх розуміння у вітчизняній та закордонній науковій і практичній думці

Вплив фінансів на процес розширеного відтворення починається з трансформації валового внутрішнього продукту у відповідні фонди. Саме тоді фінанси починають діяти як складова частина економічного механізму держави. Матеріальним носієм фінансових відносин виступають фінансові ресурси. І це виділяє фінанси із сукупності економічних категорій. Можна сказати, що фінанси як сукупність економічних відносин знаходять своє конкретне вираження у фінансових ресурсах, формою руху яких є фонди.

Проблемі визначення фінансових ресурсів приділяється велика увага, тому що дієздатність фінансових ресурсів залежить, на думку В.Опаріна, від таких чинників, як їх загальний обсяг та ефективне їх розміщення, що забезпечує їх ефективне використання. Окрім того, проблематичним є порівняння категорій “фінансові ресурси” і “капітал”, їх розмежування чи ототожнення, трактування як усіх грошових коштів тощо. Зазначеним питанням присвячені праці таких вчених, як О. Балабанов, О. Бірман, О. Василик, Ю. Воробйов, Т. Гуйда, А. Загородній, Г. Кірейцев, М. Коробов, Я. Кочмарик, В. Кудряшов, В. Опарін, В. Павлюк, Л. Панкевич, А. Поддєрьогін, А. Потапов, В. Сенчагов, М. Сичов, І. Сокириська, С. Хачатурян, Л. Худолій та багато інших.

Проте, в економічній науковій та практичній літературі досі немає єдиної думки щодо визначення фінансових ресурсів, їх змісту та ролі у відтворювальному процесі. Багато визначень, що подаються в словниках та науковій літературі не відповідають

сутності фінансових ресурсів або розкривають її не повністю.

Так, фінансово-кредитний словник за часів СРСР, визначає фінансові ресурси як сукупність фондів грошових засобів, що перебувають у розпорядженні держави, підприємств і організацій; створюються в процесі розподілу і перерозподілу сукупного суспільного продукту і національного доходу.

О.М. Бірман характеризує фінансові ресурси як виражену в грошових коштах частину національного доходу, сконцентровану безпосередньо в державі чи підприємствах для використання на цілі розширеного відтворення і на загальнодержавні потреби.

М.Г. Сичов підкреслює, що фінансові ресурси як грошові нагромадження і грошові фонди створюються підприємствами, об'єднаннями, організаціями, державою в порядку розподілу й перерозподілу суспільного продукту і національного доходу.

Т.В. Гуйда визначає фінансові ресурси як сукупність доходів, відрахувань та надходжень, що перебувають у розпорядженні підприємств, організацій та держави і спрямовуються на задоволення суспільних потреб з метою розширення виробництва і зростання матеріального добробуту суспільства.

Дані визначення фінансових ресурсів вказують на місце створення ресурсів і належність їх до суб'єктів фінансових відносин. Але не вказується джерело їх створення та призначення.

Вітчизняний вчений М.Я. Коробов визначає фінансові ресурси як централізовані й децентралізовані грошові фонди цільового

призначення, які формуються в процесі розподілу й перерозподілу національного багатства, сукупного суспільного продукту і національного доходу й призначаються для використання відповідно із завданнями соціально-економічного розвитку суспільства та окремих підприємств. В цьому визначенні чіткіше вказується цільове призначення фінансових ресурсів, але не визначається джерело їх створення.

Окрім того, важливим питанням розуміння фінансових ресурсів є те, що вони можуть бути об'єктом купівлі-продажу. В. Опарін наголошує, що вони, як і доходи можуть розподілятися та перерозподілятися. Однак, доходи не можуть продаватися чи купуватися. Це можливо тільки, якщо вони

трансформувалися у заощадження чи в інвестиції. При цьому частина грошових коштів, що продається, набуває форми фінансових ресурсів, які приносять дохід. Отже, фінансові ресурси відображають певну частину доходів та нагромаджень суб'єктів фінансових відносин, яка здатна приносити дохід.

Щоб зрозуміти поняття “фінансові ресурси” необхідно виходити, перш за все, з терміну “ресурси”. Слово “ресурси”, походить від французького “ressource”, що означає – допоміжний засіб, тобто, щось таке, що може бути використане з певного джерела (запаси, кошти, матеріали тощо) на певні цілі. В економічній теорії ресурси прийнято поділяти на чотири групи (рис. 1).

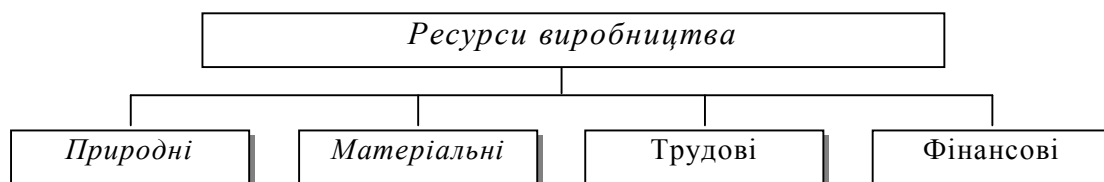

Рис.1. Складові ресурсів виробництва

Економічна категорія “ресурси” має ряд певних особливостей:

- потреба в ресурсах пов’язана з процесом суспільного виробництва та створення споживчої вартості;
- структура ресурсів динамічна й залежить від розвитку продуктивних сил і виробничих відносин;
- використання будь-якого виду ресурсів передбачає їх вартісне відтворення (ресурси із матеріально-уречевленої форми переходять у вартісну або фінансову).

Природні, матеріальні, трудові ресурси властиві будь-якому виробництву. Вони називаються “базовими”. Фінансові ресурси виникли на ринковому етапі розвитку суспільного виробництва. Їх відносять до похідних.

Тому, враховуючи специфічність категорії фінансів, для визначення поняття фінансових ресурсів можна навести ті критерії, яким воно повинно відповідати. А саме:

- джерело створення фінансових ресурсів;
- форма виявлення фінансових ресурсів;

– цільове призначення фінансових ресурсів.

Досить повне визначення фінансових ресурсів надає К.В. Павлюк, характеризуючи їх як грошові нагромадження і доходи, які створюються в процесі розподілу й перерозподілу валового внутрішнього продукту і зосереджуються у відповідних фондах для забезпечення безперервності розширеного відтворення та задоволення інших суспільних потреб. В цьому визначенні виражені економічна основа, зв’язок фінансових ресурсів з відтворювальними процесами, форми їх виявлення.

Фінансові ресурси, формою виявлення яких є фонди грошових коштів, мають наступні характерні ознаки:

- фінансові ресурси як у статичному плані, так і під час руху завжди виражають відношення власності, тобто вони належать державі, чи підприємствам, чи приватному сектору економіки, чи населенню;
- фінансові ресурси завжди мають певне джерело створення і певне цільове призначення;

– формування й використання фінансових ресурсів завжди має свою правову сторону і регламентується законодавчими та нормативними актами.

В економічній літературі зустрічаються різні визначення межі функціонування фінансових ресурсів. Поняття “грошові засоби” значно ширше ніж “фінансові ресурси”. Фінансові ресурси завжди виступають у грошовій формі. А грошові засоби стають фінансовими ресурсами тоді, коли вони акумулюються у відповідних фондах, які мають певний порядок створення і використання.

Характерною рисою фінансових ресурсів є те, що вони, на відміну від грошових засобів, виражають не зміну форм вартості, а фінансовий результат процесу відтворення. Фінансові ресурси свідчать про наявні можливості економічного і соціального розвитку.

Отже, фінансові ресурси мають певні критерії визначення (джерело створення, форму виявлення та цільове призначення) та характерні ознаки як економічної категорії і виражають фінансовий результат процесу відтворення.

Фінансові ресурси властиві всім суб’єктам фінансових відносин. До фінансових ресурсів держави входять ресурси всіх секторів економіки:

- державного сектору;
- підприємств;
- громадських організацій;
- приватного сектору.

У кожному секторі економіки фінансові ресурси визначаються за рівнями управління.

В державному секторі до складу фінансових ресурсів входять:

- ресурси державного бюджету;
- ресурси місцевих бюджетів;
- ресурси державних фінансових інститутів;
- ресурси міністерств, об’єднань;
- ресурси підприємств, організацій, установ.

В інших секторах економіки, як правило, фінансові ресурси перебувають у розпорядженні первинної ланки.

В узагальнюючому вигляді склад фінансових ресурсів представлено на рис. 2.

Рис.2. Склад фінансових ресурсів держави

У складі фінансових ресурсів держави в Україні найбільшу питому вагу займають фінансові ресурси державного сектору економіки. В останні роки держава мобілізує в бюджетну систему з урахуванням

централізованих цільових фондів до 58 % фінансових ресурсів. Відповідно зменшується частка фінансових ресурсів підприємницьких структур. Така тенденція негативно впливає на економічні і соціальні процеси в

народному господарстві, так як відбувається відрив використання фінансових ресурсів від місця їх утворення. А це, в свою чергу, перевантажує фінансову систему держави різними формами перерозподілу. Крім того виникає загроза перетворення бюджетної системи з інструменту економічного регулювання на фіскальну структуру.

Структура фінансових ресурсів розглядається в тісному зв'язку з вартісною структурою валового внутрішнього продукту за джерелами утворення або напрямками використання.

Завдяки такому розгляду стає можливим визначити рівень використання фінансових ресурсів у розподільчих процесах; дати характеристику ефективності функціонування фінансового механізму; прослідкувати рух кожної складової частини фінансових ресурсів.

За джерелами утворення до складу фінансових ресурсів відносять:

- прибуток;
- заробітну плату;
- доходи від особистого підсобного господарства;
- нарахування соціального страхування;
- амортизацію;
- чисті податки.

Найбільша частка фінансових ресурсів створюється за рахунок прибутку, відрахувань на соціальне страхування та інші соціальні потреби. Значну частку становлять непрямі податки. Крім цього, частина фінансових ресурсів виражає перенесену вартість основних фондів (амортизаційні відрахування). Отже, основна частина фінансових ресурсів представляє собою грошове надходження новоствореної вартості.

За видатками або напрямками використання до складу фінансових ресурсів відносять:

- витрати на розвиток економіки;
- державні дотації та виплати різниці в цінах;
- витрати на соціальні гарантії населенню;
- витрати на соціально-культурні заходи;
- витрати на розвиток науки;

- пенсії та надання допомоги;
- витрати на оборону;
- витрати на управління;
- витрати на зовнішньоекономічну діяльність;
- витрати господарських структур на соціальні заходи;
- інші витрати господарських структур;
- витрати на обслуговування державного боргу;
- інші витрати бюджету.

У кінцевому підсумку напрямки використання фінансових ресурсів можна поділити на три групи:

- перша група – поповнення фонду відшкодування;
- друга група – формування фонду споживання;
- третя група – формування фонду нагромадження.

Розгляд фінансових ресурсів за джерелами утворення у зв'язку з напрямками використання має значення для визначення межі функціонування фінансових ресурсів.

На рівні підприємства фінансові ресурси поділяються на: власні, позичені, залучені.

Джерелами утворення фінансових ресурсів підприємств є внески засновників, прибуток, амортизаційні відрахування, цільове надходження, кредити всіх форм, кредиторська заборгованість підприємства.

Для ефективного функціонування підприємства важливе значення має визначення оптимальної потреби в фінансових ресурсах, забезпечення структури, джерел їх формування та обґрунтованих напрямків їх використання.

Важливо підкреслити, що фінансові ресурси окремого підприємства і держави в цілому взаємопов'язані. І для розв'язання проблем формування і використання фінансових ресурсів необхідний виважений, чітко налагоджений, економічно обґрунтований фінансовий механізм їх створення і використання.

Отже, склад фінансових ресурсів визначається в залежності від секторів економіки, а структура розглядається в

тісному зв'язку з вартісною структурою валового внутрішнього продукту за джерелами утворення або напрямками використання.

Важливим в сучасних умовах ринкових відносин є визначення загальної маси фінансових ресурсів, їх "розміру". Адже, сума фінансових ресурсів, яка перебуває у розпорядженні кожного суб'єкта фінансових відносин включає як власні, так і залучені, що відображає процеси розподілу в суспільстві. Тому, на думку В. Опаріна, можна використовувати наступні показники, що виражають масу фінансових ресурсів в державі в цілому:

- бруто-ресурси,
- нетто-ресурси,
- продуктивні ресурси.

Бруто-ресурси відображають масу ресурсів, які використовуються всіма суб'єктами господарювання; нетто-ресурси – це вихідна маса реально наявних у суспільстві ресурсів, продуктивні ресурси – це ресурси, які можуть використовуватись виробниками товарів, робіт, послуг.

У підсумку зазначимо, що існує багато підходів до розуміння фінансових ресурсів, всі вони вимагають детального аналізу та вивчення для ефективного використання в ринкових умовах господарювання та потребують свого розмежування з такими категоріями та поняттями як "капітал", "доходи", "грошові кошти".

Список використаної літератури:

1. *Александрова М.М., Кірейцев Г.Г., Маслова С.О.* Гроші. Фінанси. Кредит. : В 2-х частинах. Ч. II.: Навчально-методичний посібник. – Житомир: ЖІТІ, 2002, - 200 с.
2. *Бандурка О.М., Коробов М.Я. та ін.* Фінансова діяльність підприємства: Підручник. – К.: Либідь, 1998. – 312 с
3. *Белобжецкий И.А.* Финансовый контроль и новый хозяйственный механизм. М.: Финансы и статистика, 1989. – 256 с.
4. *Василик О.Д.* Державні фінанси України: Навч. посібник. – К.: Вища шк., 1997. – 383с.

5. *Василик О.Д.* Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2001. – 416с. Государственные финансы: Учеб. пособие для студентов экон. вузов и фак. / В.М. Федосов, Л.Д. Буряк, Д.Д. Будаков и др.; под ред. В.М. Федосова, С.Я. Огородника и В.Н. Суторминой. – К.: Лыбидь, 1991. – 276с.

6. *Опарін В.М.* Фінанси (загальна теорія): Навч. посібник, - К.: КНЕУ, 1999. – 164 с.

7. *Опарін В. М.* Фінанси – інституціональна структура суспільства // "Фінанси України" - № 8. – 2001. – с. 24 – 30.

8. *Опарін В.М.* Фінансові ресурси та суспільний капітал. // Вісник НБУ - №7. – 2001. – с.26 – 28.

9. *Опарін В.* Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Монографія. – К.: КНЕУ, 2005. – 240 с.

10. *Павлюк К.В.* Фінансові ресурси держави: Монографія. – К.: "НІОС", 1997. – 176с.

11. *Пройда-Носик Н.Н., Грабарчук С.С.* Фінансові ресурси підприємства. // Фінанси України. – №1. – 2003. – с. 96 – 103.

12. *Сабанти Б.М.* Теорія фінансов: Учебное пособие. – М.: Менеджер, 1998. – 168с.

13. *Сенчагов В.К.* Финансовый механизм и его роль в повышении эффективности производства. – М.: Финансы. – 1979.

14. *Янжул І.І.* "Основні початки фінансової науки. Вчення про державні доходи". – С. – Петербург, 1895. – 510 с.

АЛЕКСАНДРОВА Марина Михайлівна – старший викладач кафедри фінансів Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- теорія фінансів;
- страхова справа